

УДК 327.2(37)

DOI: 10.5937/pr76-43677

Оригинални научни рад

Огњен Вујовић*

*Правни факултет, Универзитет у Приштини
са привременим седиштем у Косовској Митровици*

ПОЛИТИЧКИ ИМПЕРИЈАЛИЗАМ У ЈЕЗИКУ РИМСКОГ ПРАВА

Сажетак

Чланак представља наставак истраживања које је аутор започео раније на ову тему. Предмет истраживања је терминологија римског права која је служила оправдању римских империјалних амбиција и циљева. Овде су идентификовани термини које су Римљани користили у правним текстовима и документима, а који су били у служби империјалне политичке манипулације у оквиру римског империјалног схватања слободе. Пријатељство (*familiaritas*), праведност (*iustitia*) и добробит провинције (*utilitas provinciae*), су појмови који потпомажу елиминисању идеје посебне државности покорених политичких ентитета. Упадљиво је да се том приликом нигде не помиње корист Рима. Можемо оправдано претпоставити да је она у ствари била на првом месту. Сви путеви ипак воде у Рим. Ти појмови омогућавају и стварање једног посебног идентитета, идентитета римског Комонвелта. Паралелно са истраживањем ове терминологије врши се упоређивање са терминологијом коју данас употребљавају велике силе у односима са другим државама и у својој политици уопште. Поред тога, користе се историјски метод, нормативни метод, политиколошки метод.

* ognjen.vujovic@pr.ac.rs

Кључне речи: *familiaritas, iustitia, utilitas provinciae, commendatio, laudatio*

УВОД

Овај чланак представља наставак истраживања које је започето у раду “*Imperial Language of the Roman Law*” (Vujović 2018). Тамо су идентификовани термини које су Римљани користили у правним текстовима и документима, а који су били у служби империјалне политичке манипулације у оквиру римског империјалног схватања слободе. Наиме, Улпијан у упутствима која даје управницима провинција инсистира да они провинцијалце ословљавају као пријатеље. Тражи да у едикту који ће свако од њих објавити доласком у провинцију назначе потребу обостраног пријатељства (*familiaritas*) (видети Vujović 2018, 178–182). То је терминологија коју и данас користе велике силе у својим односима према званичницима држава које нису тако моћне, и обрнуто, док се они који се сматрају равноправнима труде да међусобно користе термин *партнери*. Поред термина пријатељство, Римљани су инсистирали и на појму континуитета, иако такав термин не помињу изричито (видети Vujović 2018).

Тема је комплексна и захтева дуго и разубљено истраживање. У овом чланку ће бити отворени још неки врло битни аспекти тог проблема. Управници провинција иначе носе различите називе. Општи назив је *praesides* (управник). Тако да су и проконзули и императорови легати и сви управници провинција, па чак и ако је реч о сенаторима, називани *praesides* (управници).

Praesides nomen generale est eoque et proconsules et legati Caesaris et omnes provincias regentes, licet senatores sint, praesides appellantur: proconsulis appellatio specialis est (D. 1. 18. 1.).

НЕГОВАЊЕ КУЛТУРЕ ЛАСКАЊА

Улпијан прописује да проконзул треба да буде отворен за ласкања.

Si in aliam quam celebrem civitatem vel provinciae caput advenerit, pati debet commendari sibi civitatem laudesque suas non gravate audire, cum honori suo provinciales id vindicent: et ferias secundum mores et

consuetudinem quae retro optinuit dare (D. 1. 16. 7, pr.). Превод: „Ако буде дошао у неки други чувени град, или у главни град провинције, дужан је да без устручавања трпи препоручивања и похвале која му нуди тај град, пошто то провинцијалци виде као ствар части. Такође, треба да подари празнике у складу са обичајима и раније успостављеним навикама”.

Дакле, употребљени су термини *commendatio* (преорука, угодност) од глагола *commendo* (препоручити, умилити се) и *laudatio* (похвала) да на један прихватљивији начин означе ласкање. При том, није случајно што се на истом месту каже да проконзул треба да води рачуна да не повреди обичаје и навике када су у питању провинцијски празници. То је потреба неговања континуитета у једној провинцији. Подређени не воле несигурност. Пријајају им устаљени обичаји нарочито када су у питању појаве које задиру у област њиховог идентитета какав је случај са празницима.

На ту врсту континуитета и идентитета провинцијалци гледају као на насушну потребу, јер им је пред очима избијена било каква друга политичка перспектива до перспективе Римске империје. Због тога треба водити рачуна о њеном симболичном очувању. Пријатељство и континуитет су два појма која су испливала из механизма доминације над другим народима и културама. Континуитет се за разлику од пријатељства (*familiaritas*) не помиње изричито, али је очигледно његово постојање, па смо и тај појам уврстили у империјалну апаратуру. Управник провинције, по Улпијану, треба да буде сједињен са њеним становницима у таквом једном пријатељству *si qua ei familiaritas sit cum provincialibus vel coniunctio* (D. 1. 16. 4. 3.) (видети Вујовић 2018, 181). Наравно, он треба да води рачуна да својим захтевима не преоптерети провинцију у пружању гостопримства (*ne in hospitiiis praebendis oneret provinciam*):

Observare autem proconsulem oportet, ne in hospitiiis praebendis oneret provinciam, ut imperator noster cum patre Aufidio Severiano rescripsit (D. 1. 16. 4, pr.). Још један термин, гостопримство (*hospitium*) који је по природи ствари везан за пријатељство (*familiaritas*). Преоптеретити поданике обавезом гостопримства дугорочно није добро за римску власт, јер власт уколико је неподношљива постаје неефикасна и ствара се опасност да буде одбачена као страно тело. У сваком случају, проконзул има потпуни надзор над животом у провинцији, јер Улпијан каже да не постоји ништа што он сам не може да истражи и реши.

Nec quicquam est in Zeregrinat, quod non per ipsum expediatur. Sane si fiscalis pecuniaria causa sit, quae ad procuratorem principis respicit, melius fecerit, si absteineat (D. 1. 16. 9, pr.).

Сауправници и управник провинције уопште, дакле не само онај који носи назив проконзула, има надлежност у свим случајевима које градски префект или преторијански префект, исто тако и конзули и претори, обављају у Риму.

Ex omnibus causis, de quibus vel praefectus urbi vel praefectus praetorio itemque consules et praetores ceterique Romae cognoscunt, correctorum et praesidium provinciarum est notio (D. 1. 18. 10).

Сви различити провинцијски захтеви, по којима у Риму поступају различите судије, припадају канцеларији управника.

Omnia enim provincialia desideria, quae Romae varios iudices habent, ad officium praesidium pertinent (D. 1. 18. 11.).

Дакле, управници провинције су извор и утока римске власти. Зато није чудо то што се наводи да управници не смеју захтевима за гостопримством да преоптерете становнике провинција. Прокул наводи да добром и одговорном управнику приличи да се побрине да провинција којом управља буде мирна и тиха. То неће бити тешко ако предано ради на ослобађању провинције од злих људи и уколико трага за њима. Он је дужан да трага за богохулницима, отмичарима, лоповима. Дужан је да их казни у складу са њиховим деликтом. Дужан је да пронађе и казни њихове јатаке без којих разбојник не би био прикривен.

Congruit bono et gravi praesidi curare, ut pacata atque quieta provincia sit quam regit. Quod non difficile optinebit, si sollicitate agat, ut malis hominibus provincia careat eosque conquirat: nam et sacrilegos latrones plagiaros fures conquirere debet et prout quisque deliquerit, in eum animadvertere, receptoresque eorum coercere, sine quibus latro diutius latere non potest. (D. 1. 18. 13. pr.).

Како би се одржао удворички однос провинцијалаца, мандатом који су добили од принцепса је било предвиђено да управници не дозволе становницима провинције фамилијаран однос са собом, јер из разговора једнаких рађа се презир.

Observandum est ius reddenti, ut in adeundo quidem facilem se praebeat, sed contemni non patiatur. Unde mandatis adicitur, ne praesides provinciarum in ulteriorem familiaritatem provinciales admittant: nam ex conversatione aequali contemptio dignitatis nascitur (D. 1. 18. 19, pr).

На трагу тог захтева је и следеће што Улпијан каже:

Non vero in totum Xenii abstinere debet proconsul, sed modum adicere, ut neque morose in totum abstineat neque avaro modum xeniorum excedat. Quam rem divus Severus et imperator Antoninus elegantissime epistula sunt moderati, cuius epistulae verba haec sunt: "quantum ad Xenia Aeregrina, audi quid sentimus: vetus proverbium est: oute panta oute pantote oute para pantwn . Nam valde inhumanum est a nemine accipere, sed passim vilissimum est et omnia avarissimum." Et quod mandatis continetur, ne donum vel munus ipse proconsul vel qui in alio officio erit accipiat ematve quid nisi victus cottidiani causa, ad xeniola non Aeregrina, sed ad ea quae edulium excedant usum. Sed nec Xenia producenda sunt ad munerum qualitatem (D. 1. 16. 6. 3). Превод: „Проконзул се не сме у потпуности уздржавати од пријатељских дарова (*xenia*), већ мора показати одређену меру у томе. Тако, да се не уздржава потпуно, али ни да похлепно прелази оно што би била разумна мера поклона. О овој ствари су божански Север и император Антонин срочили отмено писмо следеће садржине: „Што се дарова тиче, чујте шта мислимо, постоји стара пословица: ни сваки пут, ни од сваке особе. Није људски не примати поклоне ни од кога, јефтино је узимати од свакога, а узимати од свих је врло похлепно.” Оно што садржи мандат да проконзул, или онај ко је на другој функцији, не прихвата поклон, нити да купује ишта осим онога што је потребно из дана у дан, не односи се на симболичне поклоне, него на оно што превазилази ту меру. Ни поклони се не смеју гомилати како би се квалитативно превазишла та мера услуга”.

Модестин каже да постоји плебисцит по коме ни један управник не може примати награду или поклон осим јела и пића који ће бити потрошени у току наредних неколико дана.

Plebi scito continetur, ut ne quis praesidium munus donum caperet nisi esculentum potulentumve, quod intra dies proximos prodigatur (D. 1. 18. 18). Дакле, појмови као што су дар, услуга (*munus*) и поклон (*donum*) су, такође, по природи ствари, везани за појам пријатељство (*familiaritas*).

Ове одредбе о ограничењу износа поклона свакако постоје како управник не би створио превише фамилијаран однос са становницима провинције и како тиме не би угрозио достојанство своје функције и достојанство и ефикасност римске власти. Поред тога, вероватно су за циљ имале и да спрече да управник својим захтевима преоптерети становнике провинција и да тиме изазива њихово незадовољство. Зато управник као делилац правде треба

да буде лако доступан, али не тако да дозволи непоштовање свога суда (*Observandum est ius reddenti, ut in adeundo quidem facilem se praebeat, sed contemni non patiatur* (D. 1. 18. 19, пр.). Ово је нужно везано за оно што је претходно наведено како управници не треба да гаје посебно фамилијарне односе са провинцијалцима, јер разговор једнаких рађа презир достојанства (*ne praesides provinciarum in ulteriorem familiaritatem provinciales admittant: nam ex conversatione aequali contemptio dignitatis nascitur*).

Управа провинцијом је толико одговоран посао да гувернеру није било дозвољено да прелази њене границе, сем у случају када је потребно да испуни обавезу, уз јасан захтев да ни тада не преноћи ван провинције.

Illud observandum est, ne qui provinciam regit fines eius excedat nisi voti solvendi causa, dum tamen abnoctare ei non liceat (D. 1. 18. 15.). Дакле, управник мора у *континуитету* да буде присутан у провинцији.

КОНТИНУИТЕТ, АУТОРИТЕТ И ДОБРОБИТ

Управници провинција у складу са обичајима сваког места установљавају дане када се врше жетва и берба.

Praesides provinciarum ex consuetudine cuiusque loci solent messis vindemiarumque causa tempus statuere (D. 2. 12. 4.).

Како би одржао континуитет управник провинције мора да очува свој ауторитет. Тако Калистрат наводи да када управник пресуђује не сме да буде видно љут на оне за које мисли да су зли, нити да се расплаче над молбама оних који су несрећни. Није у карактеру постојаног и чврстог судије да његов израз лица открива његово расположење. Све у свему, пресуђивати треба тако да расту ауторитет и достојанство онога ко врши ту функцију (*ut auctoritatem dignitatis ingenio suo augeat*).

Sed et in cognoscendo neque excandescere adversus eos, quos malos putat, neque precibus calamitosorum inlacrimari oportet: id enim non est constantis et recti iudicis, cuius animi motum vultus detegit. Et summam ita ius reddi debet, ut auctoritatem dignitatis ingenio suo augeat (D. 1. 18. 19. 1.).

У провинцији је увек морало бити званичног управника који би делио правду међу њеним становницима. Зато проконзул треба да обавља све своје дужности до момента док новопостављени проконзул

не стигне у провинцију. Јер, проконзулат представља јединствену функцију (*cum sit unus proconsulatus*). Добробит провинције (*utilitas provinciae*) захтева да постоји неко ко ће обезбедити да они могу да обављају своје послове, па и у домену правосуђа.

Memnisse oportebit usque ad adventum successoris omnia debere proconsulem agere, cum sit unus proconsulatus et utilitas provinciae exigat esse aliquem, per quem negotia sua provinciales explicent: ergo in adventum successoris debebit ius dicere (D. 1. 16. 10. пр.).

Римска власт се, као што се може видети, везује за термин користи, добробити провинције, *utilitas provinciae*. Рим убеђује федерате да су слободни, иако су у односу на Рим у положају који је на терену унутрашњег права аналоган положају клијената према патрону. Дакле, њихова слобода не постоји ван контекста верности римској политичкој породици (Vuјović 2018, 178).

Чомски (Ћомски 2010) каже како је једна од сталних тема америчке спољне политике њена наводна посвећеност „доношењу слободе и правде напаћеном свету” (123–124). Као што видимо и данас једна империја користи термине слободе и правде као што је то чинио Рим, *libertas* и *iustitia*. Овим другим појмом прелазимо на следеће поглавље.

ПРИВАТНИ ЖИВОТ КАО ПОДРУЧЈЕ БЕЗ ПОЛИТИЧКИХ ГРАНИЦА

Приватни живот и приватно право је оно што уједињује Римљане и становнике провинција који нису у статусу римских грађана у јединствену заједницу, па и у јединствену политичку заједницу Римске империје (видети Вујовић 2017, 198–201). Од Каракалиног едикта 212. године после Христа, сви слободни становници империје, сем перегрина дедитиција, постају римски грађани. Тако се назив перегрин (странац) почиње користити за оне народе који не живе у оквирима римског царства.

Тако Прокул (живео у времену пре Каракалиног едикта) наводи да нема сумње да су како наши савезници (федерати) тако и слободни народи, странци за нас, иако међу нама нема потребе да постоји *postliminium* (право на повратак у своју земљу). Што би то постојало ако они међу нама задржавају своју слободу и своју имовину исто као у својој земљи?

Non dubito, quin foederati et liberi nobis externi sint, nec inter nos atque eos postliminium esse: etenim quid inter nos atque eos postliminio opus est, cum et illi apud nos et libertatem suam et dominium rerum suarum aequae atque apud se retineant et eadem nobis apud eos peregrinat? (D. 49. 15. 7. pr.)

У чему би се другом могла огледати та добробит коју провинција ужива (*utilitas provinciae*) захваљујући римској власти него у добром приватном животу. То је подручје на коме је дозвољена једнакост, за разлику од политичке сфере где ти федерати и остали слободни становници империје који нису грађани Рима, нису изједначени у правима са Римљанима.

Приватно право је било у функцији политичке асимилације и контроле. Постојали су механизми путем којих су перегрини укључивани у римско приватно право. То су механизми асимилирања слободних становника царства. Приватно право је било врло моћно средство асимилације. Тако Гај наводи да су тужбе са фингираним елементом оне код којих се узима као да је перегрин у ствари римски грађанин, у случају да тужи у своје име или да га туже, а позивало се на тужбу коју су установили наши закони (*quae nomine nostris legibus actio constituta est*). То се чини ако је праведно, правично (*iustum*) да се та тужба прошири на перегрине, управо као што је то учињено у случају фуртума, или аквиланске тужбе (Вујовић 2017, 199).

Item ciuitas Romana peregrino fingitur, si eo nomine agat aut cum eo agatur, quo nomine nostris legibus actio constituta est, si modo iustum sit eam actionem etiam ad peregrinum extendi. uelut si furti agat peregrinus aut cum eo agatur, formula ita concipitur: iudex esto. Si paret iudicio titio a dione hermaei filio opeve consilio dionis hermaei filii furtum factum esse paterae avreae, quam ob rem eum, si civis romanus esset, pro fure damnatum decidere oporteret et reliqua; item si peregrinus furti agat, ciuitas ei Romana fingitur. similiter si ex lege Aquilia peregrinus damni iniuriae agat aut cum eo agatur, ficta ciuitate Romana iudicium datur (G. IV 37).

Ова примена римског права и на оне који нису Римљани, на перегрине, мора да је самим Римљанима уливала осећање изузетности, осећање мисије. Донекле слично томе данас Американци сматрају да су њихова Декларација о независности и њихов Устав „отелотворење универзалних вредности и не важе само унутар граница Сједињених Држава, већ и за човечанство у целини” (Fukuјama 2007, 128).

Дакле, поред добробити за провинцију (*utilitas provinciae*), сада се на индивидуалном плану јавља још један термин, праведност, правичност (*iustitia*). То је термин који представља пупчану врпцу између појединца и римске власти. На колективном плану појам добробити провинције, а на индивидуалном појам правичности. Наравно, шта је сем практичних политичких процеса и обзира у провинцији могло ограничити њеног управника у тумачењу шта је то добробит провинције и шта је правично. Уколико посматрамо само ове норме онда бисмо могли закључити да је формално он ту имао одрешене руке, зато би му и одговарала оваква неодређеност ових појмова. Међутим, правичност се најбоље огледа у уважавању слободне воље појединца. Тако су провинцијалци начелно заштићени од изнуда и претњи управника провинције.

Ови појмови свакако наткриљују некакве идеје посебности римских федерата и осталих политичких заједница и градова, који су се нашли у оквирима римског царства. Фукујума (Fukuјама 2007) говорећи о Европској унији каже како је она створила „појам модерне државе заснован на централизованог власти и неспособности да се развије војна сила”, и тиме је елиминисала „саму срж државности из свог идентитета” (126). Чини се да су појмови пријатељства (*familiaritas*), праведности (*iustitia*) и добробити провинције (*utilitas provinciae*) у римском праву, управо појмови који потпомажу елиминисању идеје посебне државности покорених политичких ентитета. Упадљиво је да се том приликом нигде не помиње корист Рима. Можемо оправдано претпоставити да је она у ствари била на првом месту. Сви путеви ипак воде у Рим. Слично ће се оправдавати и касније империје. Тако је, на пример, наводи Чомски (Čomski 2010), Џон Стјуарт Мил говорио како Енглеска сноси трошкове мира и правде које дарује свету, чак и онима које је покорила, за разлику од варвара који освајају и уништавају само због своје користи (123).

Ови појмови, пријатељство (*familiaritas*), праведност (*iustitia*) и добробит провинције (*utilitas provinciae*) због своје ширине са собом носе велику енергију. Она омогућава мешање управника у све битне аспекте живота, али и оне који нису толико битни, како појединаца, тако и заједница у провинцији, не само оних који нису Римљани, него и самих Римљана. Међутим, ти појмови омогућавају и стварање једног посебног идентитета, идентитета римског Комонвелта.

Нешто слично тој логици потребе заштите интереса појединаца (иако није реч о грађанима САД) је у данашње време Мајкл Пенс као

потпредседник једне велесиле, Сједињених Држава, под велом бриге за заштиту приватности кинеских купаца изнео став да Гугл треба одмах да обустави развој свог претраживача за кинеско тржиште, који је покренут у складу са цензурама које важе на том тржишту (Frankopan 2019, 142).

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА – СУЗБИЈАЊЕ САМОВОЉЕ УПРАВНИКА ПРОВИНЦИЈЕ

Да би римска управа била ефикасна било је потребно створити механизме за сузбијање самовоље представника римске власти у провинцијама. Ти механизми задржавају такав значај чак и након Каракалиног едикта зато што процес изградње поверења не може да се оконча формалним признањем да су сви слободни становници царстава једнаки у статусу. Ради се ипак о различитим етничким групама, са различитом историјом, идентитетима. Са своје стране то доприноси да Империја може да очекује да провинцијалци колико-толико верују империјалном језику римског права. Не само то, него и да се управници и остали апарат власти труде да колико-толико уважавају добробит провинције, разлоге правичности и потребу за изградњом неких односа поверења и каквог-таквог пријатељства.

Зато, говорећи о деликту принуде (*Quod metus causa gestum erit*), Улпијан каже да је дозвољена тужба за принуду и против провинцијског гувернера који се принудом служи. Тако Помпоније каже да је то посебно случај са изнудом новца применом силе, убиством, или батинањем.

Sed vim accipimus atrocem et eam, quae adversus bonos mores fiat, non eam quam magistratus recte intulit, scilicet iure licito et iure honoris quem sustinet. Ceterum si per iniuriam quid fecit populi Romani magistratus vel provinciae praeses, Pomponius scribit hoc edictum locum habere: si forte, inquit, mortis aut verberum terrore pecuniam alicui extorserit (D. 4. 2. 3. 1.).

Ако је неко био принуђен оправданим страхом, од стране моћног противника који је запретио да ће га везати ланцима, да прода ствар, управник провинције ће је вратити принуђеном.

Si iusto metu perterritus cognitionem, ad quam ut vincetus iret, potens peregrinate minabatur, id quod habere licebat compulsus vendidit, res suae aequitati per praesidem provinciae restituitur (D. 4. 2. 23. 1.).

Управник провинције посебно штити немоћне. Зато он може дати право на повраћај у пређашње стање (*in integrum 9eregrinate*) чак и против сопствене одлуке или одлуке свог претходника. Оно што други треба да захтевају апелацијом, малолетници добијају услед погодности која следује малолетницима.

Praeses provinciae minorem in integrum restituere potest etiam contra suam vel decessoris sui sententiam: quod enim 9eregrinate interposita maioribus praestat, hoc beneficio aetatis consequuntur egr (D. 4. 4. 42.).

Овим институтом, *in integrum restitutio*, поништаван је правни посао који је иначе са становишта цивилног права формално правоваљан. Једна од страна је требало да претрпи штету из тог правног посла, али не својом кривицом. Једино су малолетници били заштићени без обзира на своју кривицу.

Требало је омогућити и несметани доток ваљаних информација из провинција. Зато Улпијан посебно истиче да, поред осталих лица која се не набрајају посебно јер је немогуће обухватити све те оправдане случајеве, право на реституцију (*in integrum restituito*) имају и они који су позвани да сведоче било у граду или пред царем (*vel in urbem vel ad principem*) у вези са догађајима из провинције. Улпијан напомиње да су и рескрипти често то предвиђали. Исто тако, треба помоћи и онима који су ради испитивања или ради неке жалбе отишли у иностранство. Уопште, кад год је неко морао, није својом вољом отишао, треба му помоћи.

“Item”, inquit praetor, “si qua alia mihi iusta causa videbitur, in integrum restituam.” Haec clausula edicto inserta est necessario: multi enim casus evenire potuerunt, qui 10eregrin restitutionis auxilium, nec singillatim enumerari potuerunt, ut, quotiens aequitas restitutionem suggerit, ad hanc clausulam erit descendendum. Ut puta legatione quis pro civitate functus est: aequissimum est eum restitui, licet rei publicae causa non absit: et saepissime constitutum est adiuvari eum debere, sive habuit procuratorem sive non. Idem puto, et si testimonii causa sit evocatus ex qualibet 10eregrinat vel in urbem vel ad principem: nam et huic saepissime est rescriptum subveniri. Sed et his, qui cognitionis gratia vel appellationis 10eregrinate sunt, similiter subventum. Et generaliter quotienscumque quis ex necessitate, non ex voluntate afit, dici oportet ei subveniendum (D. 4. 6. 26. 9).

Сарадња са империјалним органима и рад у корист Империје нису смели да изазивају никакву штету магистратима, а посебно

грађанима. Чини се да нема препреке претпоставци да је тако суштински било и у погледу осталих становника провинција који пре Каракалиног едикта нису спадали у грађане Рима.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Вујовић, Огњен. 2017. „Утицаји римског права на европско приватно право.” *Српска политичка мисао* 57 (3): 185–204. doi: 10.22182/spm.5732017.10.
- Ћомски, Ноам. 2010. *Neuspele države*. Novi Sad: Rubikon; Beograd: Beoknjiga.
- Frankopan, Piter. 2019. *Novi putevi svile, sadašnjost i budućnost sveta*. Beograd: Laguna.
- Fukujama, Frensis. 2007. *Građenje države*. Beograd: Filip Višnjić.
- The Latin library.com. n.d. “Gai Institutionum commentarii quattuor”. *The Latin library.com*. Последњи приступ: 14.02.2023. <https://www.thelatinlibrary.com/gaius4.html#37>
- The Romanian Law Library. n.d. “Corpus Iuris Civilis: Digesta”. *The Romanian Law Library*. Последњи приступ: 11.02.2023. <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>
- Vujović, Ognjen. 2018. “Imperial language of the Roman Law.” In *History of Legal Sources, The Changing Structure of Law*, eds. Andreja Ktančević, Miloš Vukotić, Sebastiaan Vandenberg and Valerio Massimo Minale, 175–185. Belgrade: University of Belgrade – Faculty of Law, Publishing and Information Center and Association of Young Legal Historians.

Ognjen Vujović

Faculty of Law, University in Priština – Kosovska Mitrovica

POLITICAL IMPERIALISM IN THE LANGUAGE OF ROMAN LAW

Resume

The paper represents the continuation of the research that the author had begun earlier on this topic. The subject of research is the terminology of Roman law which served as an excuse for Roman imperial ambitions and goals. The terminology that the Romans used has been found in laws and documents. They were in the service of imperial political manipulation in the frame of the Roman imperial understanding of freedom. Friendship (*familiaritas*), fairness (*iustitia*), and the wealth of the province (*utilitas provinciae*). These terms help eliminate the ideas of nationalities of the conquered people. It can be noted that in none of these examples, the interest of Rome has been stated. We can assume that it was in priority. After all, all roads lead to Rome. These notions allow the creation of one unique identity, the identity of the Roman Commonwealth. Parallel to the research of these terminologies there will be a comparison to modern-day terminology in the use of Great Powers. Besides these there will also be used historical method, dogmatic method, and political method.

Keywords: *familiaritas, iustitia, utilitas provinciae, commendatio, laudatio*

* Овај рад је примљен 14. фебруара 2023. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 8. маја 2023. године.